

OZSČ Ormož je prostovoljna, samostojna, stanovska, interesna in strokovna organizacija vojaških častnic in častnikov ter podčastnic in podčastnikov, z nalogo zagotavljati vojaško-strokovno usposabljanje članov. Skozi vse leto skrbijo za strokovno usposabljanje članov, ki so iz struktur SV ter struktur nekdanje TO. Večina pripadnikov združenja so tudi veterani vojne za Slovenijo, ki so aktivno sodelovali v osamosvojitvenih časih na območju ormoške občine in širše. Člani združenja se redno udeležujejo usposabljanj ter s svojimi pobudami po dodatnih usposabljanjih izkazujejo interes in željo po ohranjanju stika z vojaškimi znanji in veščinami. Ker je v zadnjih letih razvoj vojaške znanosti in tehnologije izredno napredoval, je postalo nujno sproti spremljati spremembe, ter s tem vzdrževati stike s sedanostjo na vojaškem področju. V zadnjih letih so veliko postorili za sprotno informiranje svojih članov o stanju in dogodkih v Slovenski vojski in širše, o novi opremi in oborožitvi, kar so članom tudi predstavili. Organizirajo predavanja, ki jih izvajajo udeleženci raznih mirovnih misij ter udeleženci različnih izobraževanj in usposabljanj doma in v tujini. Organizirajo in izvajajo se strokovne ekskurzije s ciljem vojaško-strokovnega usposabljanja in medsebojnega druženja. Skrbijo pa tudi za strelsko kondicijo članov z organiziranjem streljanj, ta so popestrili tudi s strelskimi tekmovanji. V prihodnje bosta še bolj poudarjena vloga in pomen združenja, saj se v okviru sil, namenjenih obrambi domovine, formira nova sila, imenovana tretji krog oziroma strateška rezerva. V okviru teh sil naj bi imela ZSČ, s tem pa tudi občinska in območna združenja, večjo vlogo pri usposabljanju pripadnikov strateške rezerve. Prav tako se razmišlja o večji vlogi združenja pri novačenju, pridobivanju in usposabljanju potencialnih kadrov za služenje v pogodbeni rezervi, ki je poleg sil SV osnova za izvajanje obrambe domovine. Iz navedenega je razvidno, da bo treba na občinskih in območnih ravneh bolj poudarjati vlogo tega združenja ter s tem povezane naloge vojaškostrokovnega usposabljanja, dvigovanje domoljubne zavesti, promoviranje vojaškega poklica, s tem pa tudi promoviranje Slovenske vojske. ZSČ je naslednica Zveze rezervnih vojaških starešin, sodelovanje s TO, ki ga je izvajala ZRVS, pa je sedaj vezano na Slovensko vojsko kot naslednico TO. Ob tem velja izreči iskreno zahvalo vsem akterjem za predano in pošteno delo v preteklosti, s čimer sta se ohranjala vojaški zbor in vojaško znanje na našem območju skozi vsa ta leta.

Rajko Topolovec¹

SKRITI OTROCI IZ KONCENTRACIJSKEGA LAGERJA OZNE STRNIŠČE V ORMOŽU

»Petrička« smo imeli tudi v Ormožu

»Pobudnik« zapisa so najdeni vpisi množično umrlih otrok iz gradu v Ormožu, ki se hranijo v župnijskem arhivu, kar priča o stanju duha v prvih mesecih »svobode« v Ormožu. V zaplenjenem ormoškem gradu so se namreč za dva meseca (avgust – september) 1945 znašli odvzeti otroci staršev, ki jih je komunistična oblast prepoznala za švabe, protikomunistične elemente, sovražnike ljudstva in so vsled tega trpeli in množično umirali v koncentracijskem lagerju OZNE, Strnišče pri Ptuj, danes še v edinem kultnem mestu v svetu, kjer je nekoč vladal komunizem – Kidričevem. V prvem delu sestavka obojam revanšistično obnašanje komunizma, ki nam je nato pod krinko proletarske revolucije vladal pol stoletja. V drugem delu sestavka pa se začenja obujanje spominov na ta zločinski čas, ki so ga skozi otroške oči videli tukaj zaprti otroci – danes še redko živeči starci iz »Ormoškega Petrička«!

Uvod

Zgodovina je veda, kjer se gleda nazaj in ne naprej. Zato se ne strinjam z nostalgiki preživetega komunizma, ki še po 65 letih zločinskih del boljševisistične frakcije komunizma, v popolnosti storjenih zločinov, ne priznavajo. Priča temu je najdenih šeststo zamočanih grobišč in še sintagma – »ne premetavajte kosti«! Resnica pa je potrjena tudi v tem, da prizori, kakršnih še svet iz Hude jame ni videl, ne morejo nikomur biti v ponos! Menda prav zato nostalgiki za takšnim komunizmom nasprotujejo centralni kostnici v krogu spomenikov prestolnice, kjer že desetletja stojijo spomeniki revolucije, Kardelja, Kidričev spomenik in tudi grobnica herojev. Menim, da bi prav centralna kostnica na tem mestu odločilno pripomogla k spravi obeh polovic Slovencev, ki je, kot se sedaj kaže, tudi pogoj za nadaljnji razvoj Slovenije.

¹ Rajko Topolovec, upokojeni dipl. ing. org, Abramičeva 14, 2250 Ptuj.

Odrivanje zločinov komunizma v pozabo potrjuje tudi letošnje rušenje (julij 2010) še preostalih objektov zločinskega taborišča v Kidričevem, ki ga v sestavku tesno povezujem s skritimi in umrlimi otroki v ormoškem gradu. Tudi zaradi tega se naslanjam na matično »podjetje« tega zla, kar je dejansko rdeča nit tega sestavka. Nečastni naslov podružnice v Ormožu pa je z najdenimi dokumenti umrlih otrok (38) prav tako potrjen!

Že po prvem odstavku uvoda je mogoče zaznati, da v nadaljevanju ne bo pisalo le o otroškem pripovedovanju o doživetjih v gradu, ampak bo nekaj identičnega, kot smo videli v Zupaničevem filmu »Otroci iz Petrička pri Celju«, ki je bil v podobni povezavi z zloglasnim Teharjem. Razlog, da ne morejo biti le otroške zgodbe iz bivanja v gradu, je poleg pozabe oziroma časovnega odmika tudi starost danes še redko živečih »otrok«, ki zagotovo pred 65 leti niso dojemali, zakaj so se znašli v Ormožu. Pa tudi otroške pravljice ne bi sodile v resno publikacijo Zgodovinskega društva Ormož! Vso resnico pa bi bilo zagotovo lažje objaviti, če se ne bi uničil arhiv. Zato sem se naslonil le na pripovedi še živih »otrok« in zapisov, katerih zgodbe o zloglasnem taborišču v Strnišču so že objavljene v raznih publikacijah. S tem pa ne trdim, da nisem od pričujočih »otrok« izvedel še česa novega oziroma nerazkritega.

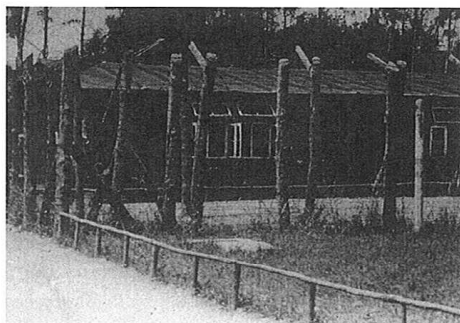
Za »zadnjo novost« iz kultnega Kidričevega pa se imam zahvaliti »dobremu nosu«. Ko sem se namreč 1.7. 2010 vračal iz obiska nekoč zaprte gospe v Ormožu, Terezije Tomažič iz Paker, sem še mimogrede pogledal ta omadeževani kompleks, ki bi po mojem in po mnenju mnogih drugih že zdavnaj moral biti spominski park – muzej v Kidričevem. Že sam pogled na rušenje teh zgodovinskih objektov mi je vzel sapo! Pri nadaljnji borbi z »mlini na veter« pa sem ugotovil še, da dokumenti merodajnih ljudi iz državnih ustanov o kulturni zaščiti zgodovinskega naselja Kidričevo, iz 24. januarja 2002, ne držijo več, oziroma da je to še vprašaj za našo »pravno državo«.

Ali si je ob vsem tem lahko zamisliti, da so Nemci svojo sramoto – številne nacistične koncentracijske lagerje preuredili v muzeje in spominske parke še v času svežih ran, pri nas pa tega ne zmoremo storiti niti po 65 letih!

Ob koncu uvoda pa še lastna izkušnja na temo o odvzetih otrocih ustreljenih staršev, česar se še spomnim kot gojenec dijaškega doma v Ormožu, v letih 1949–1950. Šlo je za teharski zločin oziroma za dva preživela otroka

iz »Petrička pri Celju«, ki smo ju dobili v naš dijaški dom. Ostali gojenci ju nismo poznali, pa tudi sama nista vedela, od kod izvirata oziroma, kdo so njuni starši. Vzgojiteljji so rekli, da sta vojni siroti! Boemski fant je bil čokate postave, temne polti ter črnih las, deklica po priimku Veber pa je bila vitkejša, bele polti in rdečkastih las. Njunih, prav tako izmišljenih imen, se več ne spominjam. Kam sta nadaljevala pot po ukinitvi dijaškega doma v Ormožu s 1. januarjem 1950, mi ni znano.

Da bi razumeli, od kod v ormoškem gradu otroci, moramo spoznati izvor tega zla, ki vodi v komunistični revanšizem in etično čiščenje.

Ograjen koncentracijski lager OZNE – »Hitlejev raj.«

Upravna zgradba tako nemškega kot komunističnega taborišča, ki je od 29 objektov (še) edina ohranjena in bi morala postati muzej v Kidričevem. Vir: Dr. Milko Mikola, Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji, Ljubljana 2007.

Najditelja 7 ha obsegajočega kompleksa z 29 barakami za 2.000 graditeljev tovarne aluminija iz nemškega Sterntala sta bila tovariša Ribičič (OZNA) in Polak (KNOJ), ki sta se v maju 1945. Matiji Mačku pohvalila,² da sta našla bivalni kompleks za 25.000 protikomunističnih elementov oziroma »švabov«.

² Dr. Milko Mikola, Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji, Ljubljana 2007, Dokument 7, stran 65.

Danes ga poznamo pod uradnim nazivom Koncentracijski
lager OZNE Strnišče – Hitlerjev rajh.³

Uprava sodnih zaporov
v P t u j u

11. maj, dne 29.5.45.

L A G E R

Strnišče na Ptuj - Hitlerjev rajh

poslanih privatnih predstev od jetnikov, ki so bili tja prevečeni
dne 26.5.45, in ta sledijo:

1/BERENSKO Janez	6/BERENSKO Franc
2/BERENSKO Stefan	7/BERENSKO Franc
3/BERENSKO Irena	8/BERENSKO Irena
4/BERENSKO Irena	9/BERENSKO Irena
5/BERENSKO Irena	10/BERENSKO Irena

Sert f a s i z m u - s v a b o d a n a r o d u

Opis

»Napotnica« priča o uradnem naslovu taborišča. Dokument se je
slučajno ohranil v žepu uniforme uslužbenca sodnih zaporov na
Ptuju. Vir: R. Topolovec, Kraj prišlekov, Ptuj 2002.

Že od začetka maja 1945 so bili v ta kompleks taborišča
pripeljani zaporniki obeh spolov in tudi celotne družine.
Podobno je bilo tudi v drugih konc. taboriščih nove
Jugoslavije. Za prostorsko stisko in nečloveške razmere
pa se je v svobodnem svetu kmalu izvedelo. Zato je bila
formirana mednarodna humanitarna komisija, ki naj
bi v Strnišče prispela v začetku avgusta (po nekaterih
virih 5. ali 8. avgusta)⁴. Da pa bi bilo anglo-ameriški
humanitarni komisiji vse prikazano v zgledni podobi,
je taborišče zajela hita vsesplošnega čiščenja kot tudi
selekcija zapornikov. Tako so bili otroci v starosti od treh
do trinajst let prepeljani v Ormož,⁵ dojenčki do treh let
pa z mamicami v grad Turnišče pri Ptuj (po zapisu v
župnijski knjigi umrlih so bili v Ormož odpeljani še mlajši
otroci od treh let). Hitenje ob vsesplošnem lepšanju
taborišča potrjujejo tudi številne odpustnice.⁶ Na ta
način se je pred prihodom komisije izpraznila dobra
polovica taborišča.

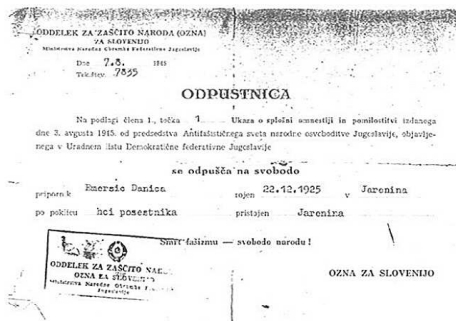
Po »lepšanju« je v taborišču ostalo še 6 do 8 tisoč
zapornikov in zapornic, kar pa tudi ni preprečilo anglo-
ameriške komisije, da ne bi zahtevala takojšnjega zaprtja
taborišča. Tako se je taborišče do konca leta moralo
zapreti, bivalni objekti (barake nemške gradnje) pa so
se demontirale in bile odpeljane na mladinske delovne
akcije po Jugoslaviji.

3 Rajko Topolovec, Kraj prišlekov, Ptuj 2002, faksimile napotnice
»Uprave sodnih zaporov Ptuj«, stran 64.

4 Dr. M. Mikola: Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih
taboriščih v Sloveniji, Ljubljana 2007, str. 16.

5 Prav tam.

6 Rajko Topolovec: Vse je za povedati, Ptuj 2009, faksimile pisma
in odpustnice, str. 227 in 228.

Fotokopija ene od odpustnic v času hita pred prihodom
mednarodne inšpekcije v začetku avgusta 1945. Dokument mi
je skupaj s pismom poslala jetnica iz Maribora, ko je leta 2002
prebrala knjigo Kraj prišlekov.

Ko pa je l. 1947 iz Beograda prispelo tako imenovano
»Rešenje«,⁷ da se dovoli tovarna aluminija graditi naprej,
je na izpraznjene betonske platforme demontiranih
barak nemške gradnje Gradis Maribor, ki ga je vodil
sin generala Maistra – Borut, začel zidati nove bivalne
objekte za povojne dograditelje tovarne aluminija. Da pa
bi nadaljnja gradnja skozi dve petletki »bila tudi poceni«,
je oblast v novozgrajene bivalne objekte vnovič naselila
zapornike, ki so se verbalno pregrešili zoper oblast.⁸
Izpovedi še živčih zapornikov te druge generacije, ki
so se znašli v »Taborišču za družbenokoristno delo«,⁹
pa pričajo še danes zamolčano dejstvo, da je bil tukaj
dejansko udbovski zapor prav do zagona tovarne,
20. novembra 1954.

V kulturnem Kidričevem so tako komunistični zaporji trajali
slabih deset let in ne »nekaj mesecev ali do konca leta
1945«, kot so v mnogih publikacijah vselej zapisovali
»režimski zgodovinarji«, in to še celo do leta 1984.¹⁰ Prav
zaradi takšnih prikrivanja zgodovinske resnice menim, da
velja podobno razmerje (1:10) tudi za priznane oziroma
za nepriznane žrtve iz tega lagerja smrti! Režimski pisci
so namreč omenjali le petsto žrtev – dokaz (arhiv) o tem
pa se še vedno ni našel!

7 Rajko Topolovec: Kraj prišlekov, Ptuj 2002, stran 80.

8 Dr. Mikola: Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih
taboriščih v Sloveniji, Ljubljana 2007, str. 24.

9 Prav tam

10 Prav tam, str. 7.

»Ali res morajo koncentracijski lager OZNE – Hitlerjev rajh – in poznejši zapori v še vedno kultnem Kidričevem iti v pozabo?«

Kako drugače naj si razlagamo dejstvo, da se je v tem kompleksu potihoma porušilo vseh 28 zaporniških objektov lagerja oziroma pozneje povojnega zapora, razen edine ohranjene upravne zgradbe na Tovarniški ulici št. 1,¹¹ ki je zaenkrat še ostala v »svojem prvotnem sijaju« kot upravna zgradba tako nemškega kot komunističnega taborišča (v njej namreč še živi devet družin)? V časopisu Večer, z dne, 24. januarja 2006, pa lahko preberemo: Mariborska enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine je naselje Kidričevo že v septembru 2002 registrirala kot kulturno dediščino.

Kompleks koncentracijskega lagerja OZNE in poznejšega »Zapora za poboljševalno delo« in še »Taborišča za družbenokoristno delo« med zadnjim rušenjem, dne 1.7.2010.

Foto: Rajko Topolovec.

V prisotnosti medijev (časopisi, TV) so pristojni ljudje dne 15.7.2010 pred slovensko javnostjo ponovno obljubili (podžupan Občine Kidričevo, direktor Zavoda za varstvo kulturne dediščine Maribor, da naj bi občina pristopila h kulturni zaščiti edinega še ohranjenega objekta, z namenom preureditve le-tega v bodoči muzej z eksponati iz vseh zgodovinskih obdobjev tega kraja (od časa Marije Terezije do 50. obletnice proizvodnje aluminija). Moje mnenje je, da bi ta muzej lahko obsegal šest spominskih sob in še prostor za turistično društvo v Kidričevem.

Kidričevo je, kot sem že uvodoma omenil, tudi sicer že zaradi današnjega imena tega kraja najzanimivejši kraj v Sloveniji in še širše. Je namreč še vedno edini kraj na svetu, kjer je vladal komunizem in nosi še vedno ime po kulturni osebnosti komunizma. Zato je strah, da bi muzejske sobe ostale prazne, odveč. Tudi marsikateri romar na bližnjo Ptujsko Goro bi se ustavil v tem muzeju – spominskem parku. Smotno pa bi ga bilo povezati z

¹¹Rajko Topolovec: Večer, Štajerski tednik, TV Slo, julij 2010.

že dokaj urejenim kompleksom vojaškega pokopališča z okrog 3.000 gomilami iz prve svetovne vojne. Takrat je namreč Sterntal štel 20.000 duš, ko jih je bližnji Ptuj premogel le 4.000. Bolnišnični kompleks s čez tristo objekti pa je tudi premogel lastno kalorično elektrarno in cestno železnico.¹²

Zgodovinskega spomina ne moremo selekcionirati tako kot »komu paše!«

Ko se danes kdo opogumi razkriti kakšno zamolčano grobišče ali se kako drugače spotakne ob kakšno drugo sramoto bivšega režima, še živeti »nostalgiki« kritiziranega režima takoj začnejo iskati »protiutež«, ki jo največkrat najdejo v RKC – cerkvi oziroma v inkvizicijah. Pri tem pa omenjeni kritiki ne pomislijo, da so iz teh davnih časov viri nezanesljivi, kar velja tudi za zgodovinsko oddaljenost križarskih vojn in tudi inkvizicije.

Že proti koncu NOB je bilo v kartotekah OZNE 17.000 nasprotnikov komunizma, ki so bili v nadaljevanju rdeče revolucije namenjeni likvidacijam.¹³ Za zločine naših komunistov navajam kot primerjavo: Car Nikolaj II. je v času vladanja (1881–1904) podpisal 11.879 deportacij. Stalin pa je v času vladanja podpisal čez 28 milijonov deportacij.¹⁴ Podoben primer je tudi Hitler. Slednja sta namreč mislila, da bosta vladala večno, kar so tudi še do sredine sedemdesetih let verjeli naši komunisti!

Kot vemo, je prav ta komunistična utopija Slovence diferencirala že med NOB in se še danes pogloblja. Zanimiv je nasprotni učinek, kar je tudi največji absurd komunizma! Komunisti so namreč tudi mislili, da bodo prav oni to razdvojenost nadomestili z absolutno enotnostjo. Kot vidimo, pa zaradi te razdvojenosti Slovenci ne moremo doseči tistih uspehov, ki bi jih s skupnimi močmi zmogli doseči in ki bi jih danes še kako potrebovali!

Zavračanje spoznane resnice pogloblja krizo vrednot

Svetovni filozofi menijo, da je nihilizem (zavračanje moralnih norm in vrednot spoznane resnice) poglavitni krivec, da sta se v 20. stoletju do skrajnih meja razvila nacifašizem in komunizem. Kršenje človekovih pravic in dobesedno ubijanje nasprotno mislečih sta namreč oba totalitarizma jemala za legitimno delo. Vsekakor pa naj bi se nacisti kmalu zavedeli, da to, kar delajo, ni prav. Dokaz za to je, da so nacisti začeli sproti uničevati arhive. Boljševiki

¹²Rajko Topolovec: Kraj prišlekov, Ptuj 2002, str. 28–29.

¹³Albert Svetina: Od osvobodilnega boja do banditizma, Ljubljana 2004, str. 149.

¹⁴Simon Sebag Montefiore: Mali Stalin, str. 101.

v SZ pa so bili prepričani, da delajo prav, in so svoje arhive obdržali. Sam pa še dodajam, da so naši komunisti svojo zmožnost začeli spoznavati sredi sedemdesetih let, saj so najsratomnejše arhive že v tem času začeli uničevati (tu imam v mislih izginule dosjeje kaznovanih ljudi pri Sv. Bolfenku, ki so se v začetku 50. let lotili obnove v vojni porušene cerkve).¹⁵ »Pospravljanje« arhivov pa se je pri nas praktično nadaljevalo vse do komunističnega sestopa iz oblasti, leta 1991.

Med oznovci ni bila tajnost, da je bilo do konca leta 1945 umorjenih 40.000 ljudi.¹⁶ Tudi dr. Ljubo Sirc v knjigi Dolgo življenje po smrtni obsodbi piše nekaj podobnega. Vsi ti zločini pa so se v komunizmu opravičevali pragmatično. Načelo pragmatizma¹⁷ je namreč »soobstojanje« – češ da je v vsakem človeku nekaj dobrega in nekaj slabega (primer: »Ubil je človeka ..., a ker je zaslužen in dober komunist ... in je torej naredil tudi nekaj dobrega, ne pride na sodišče«). Pragmatizem se predvsem pojavlja pri znanih in kompleksnih osebnostih, med katere lahko štejemo Lenina, Stalina, Tita, Kardelja in še nekatere od živčih Slovencev. Zaradi tega pravnega odklona v komunizmu niti eden, ki je dokazano zakrivil zločin med NOB ali ob koncu vojne, ali pa pozneje naredil gospodarski kriminal (tajkun), ni prišel pred sodišče. V Sloveniji pa po toliko letih demokracije doživljamo tudi to, da se po »tako zaslužnih« na novo imenujejo ulice in, da ponovno ne omenjam kulturnega Kidričevega.

V Sloveniji imamo po navedenem le deklarirano demokracijo. Dokler ne bodo razglašene kazni za zločine proti človeštvu, kamor zagotovo sodijo ljudje, ki so zakrivil množične poboje in sodelovali pri njih, pa ne glede na to, če so mrtvi ali še živijo, do resnične sprave ne more priti.

Presenetljive izpovedi otrok, ki se danes kot starci spominjajo zapornišтва v Ormožu in tudi v Strnišču

O doživetjih v konc. lagerju OZNE v Strnišču je napisanih že več sestavkov in knjig. Tudi sam sem že citiral literarna dela publicistov, kot npr.: novinarja in publicista Mirka Munda, nekoč visokega oficirja OZNE, potem publicista Zvonka Zavadlava, novinarka Darje Lukman – Žunec, zgodovinarja Janeza Janžekoviča, agronoma in publicista Rajka Brgleza, TV snemalca in reporterja Vlada Šerca, zgodovinarja Dr. Milka Mikolo, kustosinjo Vido Rojc in še koga.

¹⁵Rajko Topolovec: Vse je za povedati, Ptuj 2009, str. 109–113.

¹⁶Albert Svetina: Od osvobodilnega boja do banditizma, Ljubljana 2004, str. 205.

¹⁷Dr. Ivan Klemencič: Demokracija 21/XV – MILITIZIRANI DEMON ZLA, str. 56.

Ime		Prejeto		Datum		Mesto		Opombe		Datum		Mesto		Opombe		Datum		Mesto		Opombe	
Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

Fotokopija edinega najdenega dokumenta, ki priča, da je bila po vojni v Ormožu izpostava komunističnega taborišča za odvzete otroke staršev, ki so se znašli v Konc. lagerju OZNE v Strnišču pri Ptuj. Graf zajema del 37. strani iz leta 1945, Knjige umrlih v župniji Ormož od 1941 do 1960, kjer so vpisani umrli otroci iz gradu. Na tej strani so zapisani umrli otroci iz ormoškega gradu. Skupno je vpisanih 38 otrok. Prvi je vpisan 12. avgusta, zadnji pa 21. septembra. Zanimivo je tudi, da je za prvih pet navedeno mesto smrti »Ormož, graščina,« in da se po 15.8.1945 navaja kraj smrti Ormož, otroško taborišče v gradu. Kot vzrok smrti je pri vseh dr. Čarf navedel ali grižo ali pa opešanje srca.

Po spominu najditelja tega dokumenta gospoda Branka Šumenjaka iz Ormoža dodajam še, da so nekaj let po vojni osnovnošolci ob dnevu mrtvih hodili na pokopališče krasit grobove teh otrok, ki so bili pokopani na južnem delu pokopališča v Ormožu. Reklo se je, da so to grobovi otrok vojnih sirot, ki nimajo svojcev. Na tem delu pokopališča je bilo tudi nekaj grobov, ki so jih učitelji predstavljali kot grobove padlih partizanov. Žal so vsi ti grobovi v sedemdesetih letih izginili, saj so danes na tem mestu drugi grobovi.

Ko pa danes pišem o teh otrocih, bodisi o dojenčkih ali starejših otrocih, ki so se znašli v Ormožu, moram še »kategorizirati« njihove starše oziroma celotne družine. Te so se razlikovale po tem, ali naj bi bile protikomunistične ali pa so bile »švabske« – namenjene za izgon iz Jugoslavije. Na ta način so se v kompleksu konc. lagerja Strnišče prostorsko ločili trije oddelki, in sicer: oddelek brez planiranega tepeža in specialnih tortur za družine ali dele družin, ki so morale iz države, v strogo zastraženem oddelku lagerja so bili osumljeni sodelavci okupatorja, tretja kategorija zapornikov pa so bili vojaški jetniki, ki so bili pred koncem vojne zajeti na teritoriju Slovenije. Razlika med temi kategorijami je bila tudi v prehrani, saj sta v kompleksu delovali dve kuhinji in dve

ločeni jedilnici (trpezariji). Glede na takšno razporeditev so se otroci do 13 let, kot nič krivi, znašli v delu taborišča, kjer so jih negovale kot zapornice lastne matere.

Odločitev o ločitvi otrok iz konc. taborišča OZNE v Strnišču je padla, kot že rečeno, zaradi lepšanja pred mednarodno inšpekcijo. Jokajočim materam, ki so ob ločevanju otrok dobivale travme, se je govorilo, da si bodo njihovi otroci v Ormožu, Turnišču, Dornavi opomogli in tudi ozdraveli. Med transportiranimi otroci pa so bili tudi otroci, katerih starši so že v taborišču ali že kje drugje podlegli torturam ali bili ustreljeni. Zato se »otroci«, ki še živijo, bistva, za kaj je šlo, ne morejo spomniti. Spomnijo pa se taboriščnih izstopajočih dogodkov iz »otroškega sveta in otroške idile«, ki so jih doživljali ali videli pri svojih vrstnikih. Z otroško poštenostjo in očmi so pač gledali na stvar tako, kot so jo videli, in si o tem ustvarjali lastno mišljenje. Zato so njihove izpovedi polne čustev brez kakršne koli demagoške primesi. Prav to pa daje izpovedim in odgovorom na zastavljena vprašanja verodostojnost in jim brez pomisleka lahko verjamemo.

I.

Obisk pri ge. Tereziji Tomažič – Teji, rojeni Hedl, v Radljah. Danes, dne 31. 7. 2010 stanujoča v Pekrah 132.

Foto: Rajko Topolovec.

Bili ste otrok – zapornica v konc. taborišču OZNE v Strnišču – »Hitlerjev rajh« – in nato še v njegovi podružnici v Ormožu. Koliko otrok iz vaše številne in znane družine Hedl iz Radelj vas je bilo v poletju 1945 v tem zloglasnem taborišču ?

V ormoškem gradu sem bila zaprta skupaj s tremi bratci, ki so bili nekoliko starejši od mene, tako da smo s skupnimi močmi v Ormožu lažje preživeli. Sama pa sem jih imela malo čez 5 let.

Ali sedaj veste kdaj, kako in zakaj ste bili odpeljani v konc. taborišče OZNE v Strnišče?

Očeta so partizani odpeljali v Maribor že 13. maja. Ko pa so prišli po nas otroke in mamo, nam je bilo rečeno, da lahko ostanemo doma, če se mama takoj loči od moža. Ker v to ni privolila, so nas vse skupaj s tovarnjakom odpeljali v Strnišče.

Ali se še česa od tam spomnite ali pa so vam starejši sozaporniki povedali pozneje ?

Bilo je 23. junija. Nad vhodom v taborišče je visel nekakšen slavalok, a ne vem, kaj je na njem pisalo. Najstarejši brat je najprej obnemogel. Obležal je zunaj na soncu in klical mamo za kruh. Za čisto majhne otroke se je sicer dobilo nekaj mleka, a je bilo pokvarjeno, tako da je več otrok tudi zaradi takšnega mleka kmalu umrlo. Šest tednov smo bili skupaj z mamo zaprti v Strnišču. Pogosti apeli na soncu, kjer smo morali tudi prepevati partizanske pesmi, in zelo slaba hrana ter pomanjkljiva higiena je nekatere otroke in tudi starejše tako zdelalo, da so nato ponoči umirali.

So vas v Strnišču kaj zaslišali?

Nas otrok ne, so pa enkrat mamo poklicali v upravno zgradbo, ki je bila pri vходу v lager. Tudi tukaj so ji rekli, da gremo takoj domov oziroma da nas kot tujce izselijo v Avstrijo, če se loči od moža oziroma očeta. Pozneje pa smo izvedeli, da je takrat oče (na Pohorju) že bil ustreljen. Sedaj mu na domnevni skupinski grob nosim cvetje.

Kateri dogodek vam je v taborišču OZNE v Strnišču ostal v najglobljem spominu ali so vam zanj povedali pozneje?

Najstrašnejša je zame bila ločitev od mame, ko smo morali otroci iti v Ormož.

Se še spomnite, kot najmlajša od vas štirih, kako ste potovali v Ormož?

Z manjšim tovarnjakom so nas iz lagerja pripeljali na železniško postajo Strnišče. Mi štirje smo imeli srečo, da smo bili prvi na vrsti, tako da je lahko najstarejši brat ob železniški postaji stekel na bližnjo njivo, kjer je raslo korenje. Nekaj teh korenčkov nam je morda rešilo življenje! Ne vem, za koliko živinskih vagonov nas je bilo, dobro pa se spomnim, da

smo pozno zvečer prispeli na ptujsko železniško postajo, kjer se je tik zraven našega vagona ustavil potniški vlak. Iz njega je nas otroke zagledala starejša gospa, ki smo se ji tako zasmilili, da nam je skozi okno vrgla zavitek, ki ga je ujel najstarejši brat. V njem so bile štiri palačinke, tako da je vsak od nas dobil eno. Korenje in palačinke so nas po vsej verjetnosti rešili, da se pozneje v ormoškem gradu nismo prenaledli koruznega močnika, zaradi katerega je nato v prvih dneh umrlo večje število otrok.

Kakšne vtise kot petletna punčka pa ste odnesli iz Ormoža in ste jih dopolnili pozneje? Koliko vas je bilo, po vašem mnenju, v tem gradu zaprtih?

Na vhodu v grad je bila straža. Spali smo na slamaricah, na katerih so baje pred tem spali bolgarski vojaki. V Strnišču so nas mučile stenice, tukaj pa uši. Bivali smo v prvem nadstropju gradu, v sobi na desni strani. Starejši fantje so morali hoditi čistiti opeko na ruševine v mesto, starejše punce pa pomagat na družbeno posestvo. Spomnim se primera, da so te punce od tam v žepih prinesle razne dobrote. Naložile so jim jih gospodinje, ki so za svoje delavce v bližini teh njiv prinesle hrano. Številke, koliko nas je takrat v gradu bilo, pa vam ne morem povedati, saj takrat o tem nisem razmišljala, bilo pa nas je polno.

Kako pa je bilo doma, ko ste se z bratci vrnili iz Ormoža, mama pa iz Strnišča?

Vrnili smo se proti koncu septembra, dan po tem, ko se je iz Strnišča vrnila mama. Mislim, da sem v pričevanju za pravni postopek »Poprave krivic« navedla datum 22. ali 23. september. Posestvo v velikosti 96 ha so nam medtem odvzeli, iz domačije pa naredili državno ekonomijo. Upravnik te ekonomije nam je takoj, ko smo se vrnili na dom, zabrusil, da nimamo več vstopa. Z mamo smo se nato le nekako stisnili v prostor, kjer so stanovale naše služkinje. Svojo polovico hiše in nekaj posestva pa je mama dobila nazaj leta 1954., ko je državna ekonomija propadla. Očetovo polovico posestva in hiše pa smo otroci dobili nazaj šele z zakonom o denacionalizaciji.

Kot zadnje vprašanje sem vam nameraval zastaviti, ali veste, zakaj ste bili zaprti in zakaj je vaš oče bil brez sojenja ustreljen (kot ste sedaj izvedeli, da je njegov grob blizu Areha na Pohorju), pa ste mi na to vprašanje dejansko že odgovorili v prejšnjem odgovoru! Sicer pa niste edini otrok, ki ste trpeli samo zaradi tega, da se je nekomu svetila vaša domačija in še zlasti vaših 96 ha vzorno urejenega posestva. Danes poznamo podoben primer, ko so zaradi imetja ustrelili tovarnarja Benka

v Prekmurju, ki je premogel največjo tovarno mesnih izdelkov na Balkanu.

II.

Obisk pri g. Francu Hebarju, rojenem v Spodnji Polskavi. Danes, 22. 7. 2010, stanujočem v Doljni Košani pri Pivki 52.

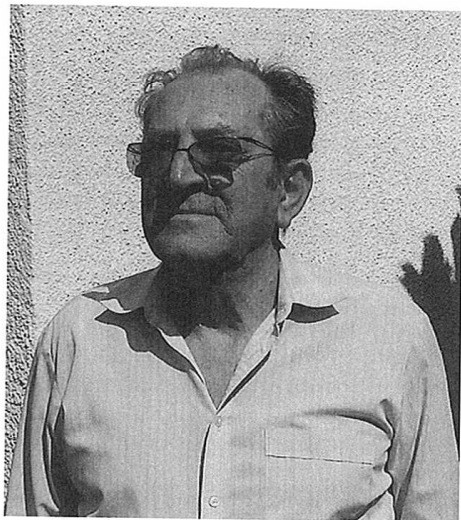

Foto: Rajko Topolovec

Kako se spominjate otroštva v konc. taborišču OZNE v Strnišču in kako ste spomin menda še dopolnili pozneje?

Ponoči so nas najprej s kamionom zapeljali v Slovensko Bistrico, od tam pa v Strnišče. Iz naše hiše nas je bilo šest v tem lagerju; poleg mame in očeta še dva brata in dve sestri. Oče je bil zaprt v moški baraki kazenskega oddelka, mi otroci pa poleg mame v ženski baraki. V začetku je bil skupaj z očetom zaprt starejši brat, rojen leta 1931.

Kako pa se vam je tukaj godilo v naslednjih dneh?

»Sinček«, rekli so mu tudi »Tina« (verjetno partizansko ime), se je najbolj kruto oziroma nekulturno vedel do zapornikov. Ošabno se je sprehajal po kazenskem delu taborišča in med tem pretepal in brcal starejše zapornike. Grofu Attemsju iz Slovenske Bistrice je uriniral v usta, zaporniki pa smo to gledali. Tudi »bunker – temnico« smo imeli, v katerem je prebil »sosedov kovač« kar tri dni. Iz nje je prišel ves črn. Oče in brat sta pred svojo barako videla tudi vožnjo z motorjem po živih ljudeh, ko so zaporniki morali leči na cesto. Apel je bil tudi ponoči, še hujši pa podnevi na soncu.

Kako dolgo ste bili v Strnišču in potem še v Ormožu?

V Strnišče so nas pripeljali 21. junija, v začetku avgusta pa sem moral kot desetleten fant v Ormož, saj so ostali v družini bili starejši. Pome v Ormož pa je 23.9. 1945 prišel najstarejši brat, ki se je že vrnil iz ujetništva. Tudi ostali iz naše hiše so takrat prišli iz Strnišča.

Ali ste kdaj pozneje izvedeli za krivdo, zakaj ste bili v tem zloglasnem komunističnem taborišču v Strnišču?

Nihče nam ni tega nikoli povedal. Imeli smo sicer 16 ha zemlje, ali pa morda zaradi tega, ker je oče znal nemško, zato so ga tudi imeli za švaba oziroma sodelavca Nemcev. Polovico kmetije so nam vzeli po zakonu o agrarni reformi. Po vrnitvi iz taborišča smo do velikosti 10 ha dobili nazaj, ostalo pa šele sedaj po zakonu o denacionalizaciji.

Zdaj pa še vprašanje, kako se spomnite poti do Ormoža, saj ste takrat imeli že deset let?

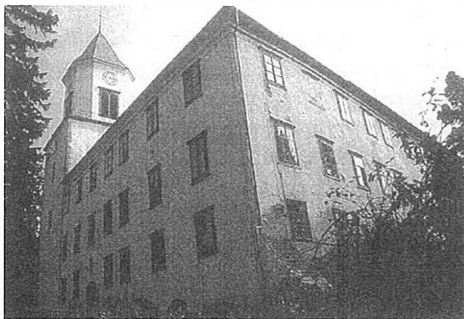
Kar nekaj živinskih vagonov se nas je v Strnišču do večera napolnilo. Ker sem bil bolan na očeh (zavezane oči), vsega nisem mogel videti. Vem pa to, da smo se vso noč vozili do Ormoža, saj smo tja prispeli zgodaj zjutraj.

In kako ste preživeli te mesece v ormoškem gradu?

Kot sojetnica iz Strnišča je bila v Ormož poslana za kuharico že starejša deklica iz Makol. Njo je ob mojem slovesu iz Strnišča mama poprosila, naj v Ormožu popazi name. Zato sem bil v Ormožu kot že njen znanec pri hrani na boljšem. V gradu sem bil nameščen v sobo neke družine s tremi otroki, eden od teh je bil še dojenček, ki je tudi tam kmalu umrl. Partizan, ki je prišel nato v sobo, je trupelce dal v manjšo krsto, jo zabil ter pod pazduho odnesel. Uši so bile hujše, kot so bile v Strnišču stenice.

Ali se vam je v spomin vtisnil še kakšen poseben dogodek v Ormožu?

Iznajdljivejši in večji fantje so skušali iz gradu pobegniti. Ko je stražar enega na begu zalotil, ga je to tako razjezilo, da ga je nato pred gradom privezal k drevesu in mu pod noge spustil nekaj streliv. To sem videl skozi okno svoje sobe!

Pročelje ormoškega gradu, s katerega se je videlo dogajanje pred gradom. Vir: Dr. M. Mikola, Dokumenti in pričevanja o povojnih konc. lagerjih v Sloveniji, Ljubljana 2007.

Od kod vse pa so bili vaši vrstniki v Ormožu, ali ste kaj o njih izvedeli pozneje?

Ker sem imel samo 10 let, tega za večino nisem vedel. Kot sem slišal pozneje, nas je bilo največ s Koroške, iz okolice Konjic, okolice Maribora in iz Slovenskih goric. Iz teh krajev se je po sprejetju zakona »O popravni krivic« tudi javilo največ živih, da smo potem dobili majhno zadoščenje. Največ pa je seveda vredno to, da se nam je priznalo, da nismo bili švabi, izdajalci, nemčurji, protikomunistični elementi oziroma sovražniki ljudstva, kot se je tudi reklo!

Po svoje ste imeli tudi srečo, saj je bilo malo primerov tistih, ki so se vrnili iz Strnišča. Nato ste končali učiteljišče v Mariboru. Ali so tam vedeli ali kdaj pozneje še za časa komunizma, da ste bili zapornik v konc. taborišču OZNE v Strnišču?

Ne, nikomur tega nisem upal povedati. Na učiteljišču je bil podoben primer pri nekem dijaku, pa so ga nato izključili. Tudi zato tega nisem nikomur zaupal, tudi ne pozneje v službi, ko sem na koncu bil ravnatelj osnovne šole v Doljni Košani pri Pivki. Prav zato so se znanci tem bolj čudili, ko sem se prijavil za oškodovanca – »po krivici zaprtega v času komunističnega režima«.

III.

Obisk pri sestrah Marjeti in Ceciliji, rojeni Aprih (Ausprich)

Danes, 7.8. 2010, Margarete Knes, rojena 17.2.1936 v Mežici, stanujoča v Dobrli vasi (Eberndorf), Seerosenweg 13, Goseldorf,

In mlajša sestra Cecilija Meschnig, rojena 27.10. 1939 v Mežici, sedaj stanujoča v Seerosenweg 11, Goseldorf.

Foto: Rajko Topolovec

Kako pa sta se vedve znašli v komunističnem konc. taborišču OZNE v Strnišču in nato še v Ormožu?

Oče je bil Avstrijec, zato je morala celotna družina v zbirno taborišče za izselitev tujcev iz Jugoslavije. Mati, Slovenka, pa je tudi morala z nami otroki! Tako nas je bilo v Strnišču pet iz naše družine, in sicer: starši, dve sestri ter še 10-mesečni bratec, ki pa ga je v Strnišču vzel tifus. V Ormož, kot že prej v Strnišče, pa so nas s Koroške pripeljali s tovornjakom.

Otroci z mamo ste torej v Strnišču bivali v skupni baraki, kje pa je ostal oče?

Za očeta ne veva, kje je za večno ostal. Nas otroke z mamo so v tem taborišču vodili kot tujce za izselitev iz Jugoslavije, očeta pa za kaznjenca, zato je bil v Strnišču zaprt v strogo zastraženem delu lagerja in ga tam zato več nismo videli. Kaznjenci so bili tukaj pod zelo strogim režimom, zato mi, ki smo čakali na izselitev, z njimi nismo imeli nobenega stika. Pa tudi za njegov grob ne veva!

Kaj so vama povedali, koliko časa sta bili v Strnišču vidve s sestro pa potem še v Ormožu?

Iz Strnišča sva bili v začetku avgusta s kamionom premeščeni v Ormož. Od tod pa smo se konec septembra na Ptuj ponovno srečali z mamo, ki je tedaj tudi bila izpuščena iz Strnišča, tako da smo se vse tri, razen očeta in bratca, vrnile na svoj dom v Mežico. Pozimi pa so spet prišli po nas s kamionom in nas vse tri spet odpeljali v Maribor za transport v Avstrijo.

Še preden bosta povedali o strašnem transportu v Avstrijo, pa mi opišita še spomine iz ormoškega gradu.

V gradu sva bivali čisto zgoraj. Ponoči so po sobi tekale podgane. Skoraj vsak dan je kašen otrok umrl, pa tudi vsak dan so dovažali nove otroke, čeravno je grad že bil

poln. Mogoče nas je bilo že tisoč. Otroci do petega leta so dobivali mlečni zdrob. Na kajpi so nas stražili partizani z orožjem. Spomnim se, kako sta dva fantka prinesla slive iz bližnjega sadovnjaka, pa ju je zaradi tega stražar zaprl v klet. Umivali smo se iz korita za napajanje živine, ki je bilo postavljeno blizu tamkajšnjega vodnjaka. Kot punčki nisva v Ormožu nič delali.

Rekli sta, da sta se brez očeta in bratca vrnili na svoj dom v Mežico in da sta potem nadaljevali pot v Avstrijo. Pa povejta še kaj o tem potovanju. Sta o njem kaj več izvedeli tudi pozneje?

6. januarja smo iz Maribora nadaljevali pot naprej proti Madžarski. Bil nas je za cel vlak, saj smo bili iz celotne Slovenije, ker kot »švabi« nismo več smeli bivati v Jugoslaviji. Še največ je menda bilo tako imenovanih Kočevarjev, čeravno so ti že šeststo let živeli na Kočevskem, pa so jih komunisti vseeno nagnali. Potovali smo skozi Madžarsko v najhujšem mrazu, – 20 stopinj. Tam so mnogi, ki so bili poletno oblečeni, zmrznili in so jih nato iz vagonov sproti metali na prosto. Za nas tri je hvala bogu mama s seboj vzela topla oblačila in koce. Po tem naravnem masakru zaradi mraza smo na postajah, kjer smo dolgo čakali, začeli dobivati toplo hrano. Štiri tedne je trajala vožnja od Maribora do Dunaja. S transportom se je zataknilo zaradi tako imenovanih zasedbenih con v Avstriji (ruska in angleška zasedbena cona), s katerimi se naša oblast ni znala (hotela) dogovoriti za vse podrobnosti.

ln sedaj obe sestri živita tukaj v sosesčini oziroma v isti vasi na avstrijskem Koroškem?

Da, obe sva si tukaj ustvarili družino z Avstrijcema, za silo pa znava tudi še slovenščino. Sedaj na stara leta tudi spet kdaj pa kdaj zaideva v svoj rojstni kraj onstran Pece na slovensko Koroško.

IV.

Obisk pri ge. Martini Knez, rojeni Sugartnik, danes, dne 22. 8. 2010, stanujoči v Libeličah 16.

Kako pa se vi spomnite nasilne preselitve v komunistično konc. taborišče OZNE v Strnišče oziroma, ali ste o tem kaj več izvedeli pozneje?

Po nas so prišli ponoči. Bili so trije partizani in domačin v civilu. Tisti dan je iz nemške vojske prišel starejši brat, ki je potem sam ostal doma. Trije otroci z mamo smo morali takoj spakirati. Očeta pa so že prej aretirali in zapeljali v Strnišče. Je pa iz Libelič bilo aretiranih pet takih družin, za

katere so rekli, da so nemčurji. Ko smo šli od doma, so rekli, da gremo samo do Dravograda, potem pa smo se znašli v konc. taborišču v Strnišču. Med vožnjo so partizani sedeli na zadnji strani kesona in so večkrat zapeli: »Veselite se Slovenije, če ne, boste tam končali«. Iz Strnišča so očeta preselili v Brestanico pri Mariboru. Mama ga je, ko smo se že vrnili iz Strnišča, šla obiskat, pa je bil že čisto gluh od pretepanja. Od tam ni več prišel nazaj.

Kako dolgo pa ste bili zaprti v Strnišču in česa se spomnite oziroma ste o tem izvedeli pozneje?

V Strnišču smo z mamo bile še tri sestre. Bili smo v delu taborišča za izseljence, zato ne vemo, če je takrat še bil v lagerju tudi oče, ki naj bi bil v kazenskem delu taborišča, ki je bil močno zastražen in še posebej ograjen z bodečo žico. Devet tednov smo bili v Strnišču.

V majhnem prostoru za štiri nas je bilo dvanajst. Hranili so nas slabo. Neki materi, ki je v sobi imela tudi dojenčka, je ta kmalu umrl. Partizan ga je zavil v prt in ga pod pazduho odnesel iz sobe.

Tudi večji otroci smo morali poleg mame na apel, še zlasti, če je kdo razjezil »malega partizana Tineta«, ki se je tudi drugače najbolj kruto in ošabno obnašal v lagerju. Mama je čez nekaj časa začela vpiti: »Marija devica – pomagaj nam! Mamo so v taborišču enkrat zaslišali; ko je na koncu še vprašala zakaj smo zaprti, pa so ji odgovorili, da imamo dobre sosede...!

Povedati pa želim še en dogodek, ki nam je ostal v spominu.

Nekega dne so v lager zaradi nekih opravil pripeljali vojake iz Maribora. Na začudenje je mama med njimi od daleč zagledala sina – mojega brata, ki je moral po nemški vojaščini služiti še tudi v JNA v Mariboru!

Kako pa se spomnite prihoda v ormoški grad in bivanja v njem?

Moralo je biti že v avgustu, saj smo otroci iz vlaka že videli slive na drevesih. Za več živinskih vagonov nas je bilo. V Ormožu so nas počakale nune (redovnice), ki so nas peš pospremile v grad, kjer smo takoj dobili koruzno župo (močnik). Na vhodu je stal oborožen partizan. Spomnim se tudi stranišč, hodili smo kar za zid gradu, kjer je bila skopana globoka jama, čez njo pa položena dva trama, na kateri je bila pritrjena letva za oprijem, da med potrebo nisi tudi sam vanjo padel – pa se je vseeno tudi to dogajalo.

Kako in kdaj pa ste spet prišli domov?

Iz Ormoža so nas z vlakom najprej zapeljali v Maribor, kjer sem se ponovno srečala z mamo in s starejšimi sestrami, ki so ostale v Strnišču. Drugi dan zjutraj pa smo skupaj nadaljevale vožnjo v Dravograd. To se je zgodilo konec septembra 1945.

Kako pa ste se znašli potem doma, ali so vas sosedge kot zapornike gledali postrani?

Nihče nas ni gledal postrani, saj so vsi vedeli, da smo bili po krivici zaprti. Hišo pa nam je pazil najstarejši brat, ki je šele nato šel do kraja odslužit vojsko v JNA. Rada pa bi vam povedala še eno presenetljivo dogodivščino, ki sem jo doživela kot punca leta 1948 in je povezana z dogodki v konc. taborišču OZNE v Strnišču.

Me zelo zanima, nadaljujte!

Ko so v Ravnah leta 1948 zgradili nov transformator, je bila veselica, na katero sem šla s prijateljicami. Pa pride tam za ples prosit nekoliko starejši fant, ki ga sprva nisem prepoznala. Med plesom, ko je tudi spregovoril, pa mi je prišlo na misel, da je podoben najkrutejšemu partizanu v lagerju v Strnišču. Čez čas pa sem se le opogumila in ga vprašala, če mu morda ni ime Tina. Takoj nato pa me je kar med plesom zapustil in izginil neznano kam. Tako se je izdal, da je res bili tisti »grozni Tina« iz lagerja Strnišče. Pozneje sem še celo izvedela za njegovo pravo ime Albert Konečnik – Madras, kot so ga tudi klicali sodelavci, – vratarji v Železarni Ravne. Umrl pa je pred tremi leti.

V.

Obisk ge. Marije Piletič, rojene Žmaucer, danes, 22.8.2010, stanujoča v Prevaljah, Prisoje 19.

Kako pa se je vaša družina znašla v komunističnem konc. lagerju OZNE v Strnišču?

Bila sem stara 14 let, ko so junija, na dan, ko je »Sveto rešno telo,« prišli po nas. Ata je delal v rudniku svinca, zato je prišel za nami teden dni pozneje. Naju z mamo so iz Prevalj peljali s kamionom v Ravne, nato pa so nas z več vojaškimi tovornjaki odpeljali še v Strnišče.

Foto: Rajko Topolovec

Kako pa ste preživel dneve oziroma mesece v lagerju Strnišče, se kot že starejša deklica še česa spomnite?

Tam je bilo zelo hudo. Očeta so močno pretepli in mu tudi vse pobrali – uro, prstan itd. Govorilo se je, da so nekaterim v najstrožjem oddelku lagerja celo izdrali zlate zobe. V Strnišču smo bili tri mesece. Zaradi slabe hrane (nič zabeljene) sem enkrat omedlela, mama pa je dobila močno drisko. Mnogo otrok pa je tedaj umrlo. Tudi v naši baraki jih je nekaj umrlo za tifusom. Ata pa je bil v moški baraki, in sicer v oddelku za izselitev. Bil pa je še oddelek za nemške vojne ujetnike, ki so jih zajeli partizani.

Se od tam še spomnite česa nevsakdanjega?

Ko sta dva zapornika pobegnila čez ograjo, je bilo zelo hudo. Po tem smo morali vso noč stati na cesti pred barakami. Drugi dan so se partizani hvalili, da so ju ujeli in takoj ustrelili. Ko so podnevi moški odšli na delo v tovarno, je en dan mali partizan, ki so mu rekli »Sineke«, nekateri pa tudi »Tina«, s starejšimi zaporniki in še zlasti z ženskami marsikaj grdega počel. Največji trn v peti sta mu bila grofa Attems in Lippit, ki sta bila iz Slovenske Bistrice oziroma iz gradu Turnišče, pa še do neke grofice se je grdo obnašal. Tisti dan, ko pa je prišla anglo-ameriška komisija, pa smo dobili celo makarone z mesom.

Kako pa je bilo v Ormožu?

Ker sem bila že starejša deklica (14 let) in edinka pri mami, me tja niso poslali. Spomnim pa se, kako težko so se matere ločevale od svojih otrok, ko so jih trpali na tovarnjake za transport v Ormož. Partizani pa so to strašno ločitev opravičevali s tem, češ da bodo tam otroci na dobrem in se

tudi pozdravili. Mama je po odhodu mednarodne komisije delala v kantini, tako da je za naju bilo potem boljše.

Torej ste na neki način imeli tudi srečo?

Mama je bila rojena v Pliberku, zato smo doma govorili nemško. Menda smo prav zato morali v ta zapor v Strnišče. Po večkratnem zaslišanju očeta so menda spoznali, da smo bili z zaporu po nedolžnem. Tudi niso zahtevali, da se zaradi maminega državljanstva izselimo v Avstrijo, kot se je s podobnimi zakonci iz dveh držav tedaj dogajalo.

Kako pa ste se znašli po vrnitvi?

V Avstrijo nas nato niso izselili. Ata je potem znal reči, da so se zmotili! Vse, kar so nam po odhodu zaplenili, smo počasi dobili nazaj. Najdalj je mama čakala na šivalni stroj. Ker sem slabo znala slovenski jezik, nisem naredila vseh razredov osnovne šole. Zaradi tega se tudi potem nisem mogla česa izučiti. Učitelj mi je vedno govoril, da doma ne smem govoriti po nemško.

VI.

Pri ge. Matildi Medved, danes stanujoča v Šarhovi 8, Radlje, rojena 1932. leta.

Z gospo se po telefonu nisem mogel dogovoriti za obisk oziroma za intervju, ker je bila bolna in se je slabo počutila. Z njenim možem Ivanom, ki mi je njeno stanje dejansko pojasnil, sva se nato, ko je bolnico vprašal, dogovorila, da dovoli citirati njeno izjavo, ki jo je dala komisiji za izvajanje »Zakona o popravni krivic« v Radljah, dne 14.9.2005, in jo v povzetku za potrebe tega sestavka o zaprtih otrocih v ormoškem gradu tudi sam navajam:

»Bila sem še otrok, stara 13 let in skupaj z mamo in sestrami in brati sem bila zajeta s strani partizanov. Pobrali so nas po domovih in nas odpeljali v Sterntal (mislim, da je sedaj to Velika Nedelja). Vse skupaj se je dogajalo približno od 19.6.1945 naprej. Čisto točnega datuma ne vem. V tem taborišču je umrla tudi moja sestra Gizela Koler, ki je bila rojena 14.08.1944, umrla pa je 03.07.1945. V tem taborišču je bil prav tako zaprt moj oče, ki pa so ga izpustili kakšen mesec prej, kot mene in ostale otroke z mamo, za kar prilagam odpustnico za očeta z dne 22. 09.1945. Iz tega taborišča, kjer smo bili približno en mesec, so nas peljali v taborišče v Ormož. Takrat so bili zelo težki časi, saj so nas hoteli ločiti od mame, a ker je bil moj brat Kristijan Koler zelo bolan, so moji mami pustili, da je šla zraven v Ormož. Polsestra Marica Grašič pa je morala ostati sama

v Sterntalu. Spominjam se, da so nas vse skupaj večkrat nagnali na prosto in nas zalivali z vodo iz cevi, ženske in tako tudi moja mama so morale po cele dneve stati na soncu, tako dolgo, da so omedlele. Bili so res grozni časi in mi otroci smo morali vse to gledati in spremljati. Tukaj v Ormožu je bil Pušnik Ervin iz Radelj, ki je tudi prej bil v Sterntalu, a je tudi on bil še takrat otrok. V Ormožu smo bili nekako mesec dni bolj dolgo, kot naš oče, približno do 14. 10. 1945.

Še enkrat poudarjam, da smo bili takrat še otroci in da se drugih ljudi ne spomnim, razen mojih sester in bratov...».

VII.

Obisk pri g. Huberju Kasperju, rojenem 18.6. 1938 v Sv. Primožu na Pohorju, danes,

2. 9. 2010, stanujočem v Limbušu pri Mariboru.

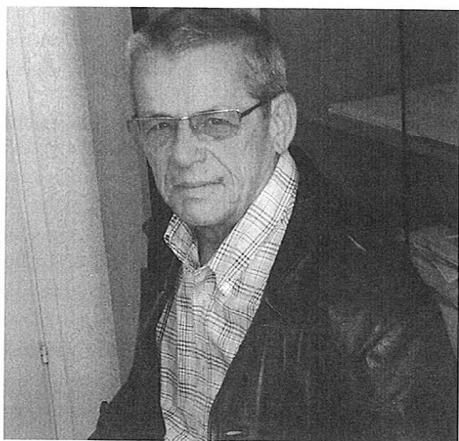

Foto: Rajko Topolovec

Kaj pa so vam povedali oziroma ste o tem slišali pozneje? Kdaj, kako in zakaj ste se znašli v konc. taborišču OZNE v Strnišču in nato še v gradu v Ormožu?

Ponoči, 24. maja 1945, so ob 3.30 uri prišli po nas v Primož, kjer smo štirje bratje in dve sestri z mamo še spali. Ugrabitelji so se vedli zelo neolikano, saj so bile njihove prve besede: »Ti, švabska kurva, takoj spokaj...«. Z na pol razpadlim avtobusom so nas najprej zapeljali v Radlje, popoldan pa z istim avtobusom še v koncentracijsko taborišče v Strnišče.

Kje pa je bil takrat oče?

Oče pa je bil že nekaj dni prej poklican v Vuzenico na urad OZNE, ki se je namestila v samostanu, češ da je imenovan v komisijo za skrbstvo tistih praznih hiš, katerih lastniki so bili

za časa Nemčije izseljeni v Srbijo in so bile takrat na voljo tatovom. To pa je le bila komunistična pretveza, saj je bil tam v tajnosti ustreljen.

Na kak način pa ste za ta zločin izvedeli?

Ustrelil ga je logar iz Vuzenice. Za to pa sem zvedel slučajno, ko so me v Mariboru vrgli iz internata učencev elektrogospodarske šole. (Šlo je za nesporazum med vzgojiteljem in upravnikom internata). V tej sili razmer sem se spomnil na teto, ki je živela na Pobrežju. Da bi bilo glede novega bivališča pri teti vse urejeno po predpisih, me je takoj poslala, naj se grem prijaviti na krajevni urad. Dali so mi formular, a ker sem bil počasen, je formular nato izpolnila uslužbenka. Ko sem ji povedal, čigav sem, je rekla, da se očeta dobro spominja. Seveda me je nato zanimalo, kako in kaj ve povedati o očetu, pa me je nadrla: »Kaj še sprašuješ, bodi vesel, da še tebe nismo«!

V konc. taborišče OZNE v Strnišče ste torej prišli vsi razen očeta?

Šest nas je prišlo, dve sestri pa sta v tem času pomagali v gostinskem lokalu pri teti (očetovi sestri, ki je imela na hribu blizu Celja restavracijo »Pri Petričku«, danes jo poznamo iz filma »Otroci Petrička«)

Kakšno naključje! Sočasno ste se vendar tudi vi, tako kot vaš brat, znašli v »nekem drugem Petričku«, v Ormožu! Pa mi iz prve roke povejte o tem Petričku pri Celju še kaj več, kot smo izvedeli iz zloglasnega filma.

Pa še res je! Takoj po vojni sta bila lastnika te velike restavracije – danes bi rekli »kmečkega turizma«, poklicana na pristojni urad v Celje, da bi se zmenili za stavbo, v katero bi začasno vselili otroke, ki so bili odvzeti pobitim materam v bližnjem Teharju in drugod okrog Celja. To pa je bila spet samo komunistična pretveza, saj sta bila nato oba ustreljena v zloglasnem celjskem Starem piskru. V restavraciji »Petriček« sta bili sestri nato prisiljeni ostati kot oskrbovanki tja privedenih otrok umorjenih staršev.

No, pa pojdiva sedaj spet do konc. lagerja OZNE v Strnišču, da mi poveste še kaj, kar vam je ostalo v spominu, ali pa ste o tamkajšnjih početjih kdaj pozneje izvedeli, in kaj se je z vami zaporniki tam godilo.

Tu so se v isti baraki znašli poleg mame še sestra in dva brata. Starejša brata pa sta bila v drugi – moški baraki. Vhoda v barako sta bila na obeh čelih, na vsaki strani hodnika pa so bili pogradi na nadstropje. Spodaj je legla mama, mi otroci pa smo se stiskali zgoraj. Dva dni je na

ležišču poleg našega pograda ležal mrtvec, preden so ga spravili od tam. Umiralo se je dobesedno zaradi lakote. Starejši od 14 let so morali zjutraj na delo v tovarno, tisti, ki pa niso bili sposobni za delo, in starci pa so se ta čas morali »sprehajati« po cestah v taborišču. Čez pol ure je že kakšen padel. S kavljem iz betonskega železa so ga nato potegnili s cestišča, da so ostali lahko korakali naprej. Ženske so ob tem odganjali, nam otrokom pa ni nihče nič rekel. Ob cesti so nato mrtveci ležali do popoldneva, nakar sta prišla dva z dolgimi in tudi s kratkimi kleščami. Z dolgimi so truplo najprej obrnili na hrbet, in če je človek imel zlate zobe, so mu jih z malimi kleščami izpulili, nato pa sta še oba rablja trupla spravila v vrečo iz jute. Čez nekaj časa pa je po te vreče prišel kamion. V krogu taborišča na zapornike niso streljali.

Kdaj pa so vas, otroke, ločili od mame in vas preselili v Ormož?

V začetku avgusta sva z bratom Horstom in s sestro Eriko morala v Ormož. Punce so nasploh zelo jokale za mamicami, fantje ne toliko. Tam nismo bili več lačni. Mrtvih tudi tam več nisem videval.

Kdaj in kako pa ste prišli spet domov in v vašem stanju ste našli zapuščen dom?

V Ormožu so nas otroke, po katere ni mogel nihče priti, spravili na vlak in smo se s preživelimi iz Strnišča znašli na železniški postaji v Mariboru, kjer smo dobili še karte za Vuzenico. Domačijo smo našli popolnoma izropano, tako da smo se morali naseliti v staro kmetijo. Ker nismo bili polnoletni, so nam dodelili varuho. Ta pa je rekel, da kot »švabska deca« lahko postanemo le pastirji, hlapci in dekle.

Kaj pa se je zgodilo z mamo, da je več ne omenjate?

Pravzaprav nihče od nas še živečih otrok do danes ni izvedel, kaj se je zgodilo z mamo. Starejša sinova oziroma brata, ki sta v konc. taborju Strnišče ostala v moški baraki, sta pozneje izvedela, da naj bi od tam bila premeščena v Brestanico pri Mariboru, od koder pa je za njo izginila vsaka sled. Tako smo od naše družine ostali le otroci.

Malo čudno se sliši »za pastirje in hlapce«, ko pa ste bili iz družine premožnih staršev, saj ste poleg tristo hektarjev gozdov posedovali še dva mlina in dve žagi. Ali mislite, da ste prav zaradi premoženja postali sovražniki ljudstva in zaporniki v Strnišču?

Res se je čudno slišalo! Ne vemo, če je bilo samo to krivo, da smo otroci ostali brez očeta in matere in, seveda, brez

imeti. Sicer pa je bil oče Slovenec, so pa zato mama, ki je bila Avstrijka, kot sem že povedal, imeli za »švabsko kurvo«.

Ključne besede

Osvetlitev povojnega revanšizma skozi prizmo Stalinovih metod vladanja, povojni Konc. lager OZNE v Strnišču, osebni spomini otrok v Konc. lagerju OZNE v Strnišču in nato še v ormoškem gradu.

Ustni viri

- Pogovori avtorja prispevka z »otroki«, danes starci, ki so bili zaprti v Strnišču in v Ormožu.
- Pogovor avtorja s prof. zgodovine g. J. Janžekovičem s Ptuja.

Pisni viri

- Cerkvena knjiga umrlih: Fotokopija seznama pokopanih otrok, pokopališče Ormož.
- Dr. Ivan Klemenčič: Demokracija 21/XV – MILITIZIRANI DEMON ZLA.
- Branko Šumenjak: Obrazložitev in komentar k najdenemu arhivskemu dokumentu »Register umrlih ormoške župnije v letu 1945.«
- Rajko Topolovec: Večer, Štajerski tednik, TV Slo, julij 2010.

Literatura

- Dr. Milko Mikola: Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji, Ljubljana 2007.
- Simon Sebag Montefiore: Mali Stalin.
- Albert Svetina: Od osvobodilnega boja do banditizma, Ljubljana 2004.
- Rajko Topolovec: Kraj prišlekov, Ptuj, 2002.
- Rajko Topolovec: Vse je za povedati, Ptuj 2009.

V prvih mesecih »svobode« leta 1945 so se torej za napredek rdeče revolucije v realsocializmu tudi v Ormožu opravljali tihi pogrebi brez prisotnega spremstva žalujočih svojcev. Pokopavala so se otroška trupelca zaprtih otrok iz gradu, ti otroci pa so bili nasilno odvzeti staršem v konc. lagerju OZNE v Strnišču oziroma dobesedno skriti očem mednarodne humanitarne inšpekcije v matičnem taborišču. Kljub skrivanju otrok, hitrim odpustom zapornikov, boljše hrane, beljenja taborišča in drugega lepšanja tega zloglasnega taborišča je humanitarna komisija zahtevala takojšnjo zaprtje (tudi) tega revanšističnega konc. lagerja.

Doživljanj oziroma preživetja, bodisi v matičnem lagerju v Strnišču bodisi v Ormožu so se preživeli otroci – danes starci, spominjali toliko, kolikor jim je še ostalo otroškega spomina in kakor so to tragedijo videli skozi lastne otroške oči in še skozi piramido komunističnega obdobja v poznejših letih, vse do današnjih dni, ko o zločinskem komunizmu lahko kaj rečejo in tudi kje kaj preberejo.

Ivan Tušek¹

SONDIRANJE NA RIMSKI VILI RUSTICI V PAVLOVCIH PRI ORMOŽU

V mesecih maju in juniju leta 2007 je bilo treba opraviti arheološko sondiranje v bližini že leta 1967 delno izkopane in dokumentirane podeželske rimske ville rustice v Pavlovcih pri Ormožu (**ESD 6053**). Sondiranje je bilo potrebno zaradi prevolitve trase in elektrifikacije železniške proge Pragersko – Hodoš v neposredno bližino arheološkega najdišča.

Elektrifikacija in rekonstrukcija s prevolitvijo železniške proge bo potekala zahodno od današnje trase in v bližini že dokumentirane ville rustice v Pavlovcih pri Ormožu. Za potrebe izdaje kulturnovarstvenih pogojev investitorju pri gradbenih posegih v zemeljske plasti je strokovna ekipa ZVKDS OE Maribor opravila sondiranje, katerega rezultati bodo tudi osnova za zaščito še nepopolno raziskanega arheološkega spomenika. Sondiranje bo tako določilo tudi še nedefinirano velikost rimskega objekta, kar bo osnova za prihodnje arheološke raziskave in morebitne druge gradbene posege v območje spomenika, kakor je načrtovana gradnja cestnega nadvoza čez železnico.

Arheološko sondiranje je bilo izvedeno na njivskih in travniških površinah s parc. št.: 153/1 in 166/1, obe k. o. Pavlovci. Izkopanih je bilo 5 sond različnih dolžin, širokih 2 m in globokih od 30 cm v sondah 2 in 5 z rimsko kulturno plastjo, pa do 50 cm v ostalih sondah, kjer so na tej globini že sterilne plasti rumene ilovice in drobnega gramoza.

V zahodnem delu sonde 2 je bil dokumentiran temelj zidu, ki je bil zidan iz neobdelanih apnenčastih kamnov, vezanih z apneno malto, vmes pa je bil vzidan tudi kakšen odlomek opeke.

¹ Ivan Tušek, univ. dipl. arheolog, konservatorski svetnik, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Maribor, Slomškov trg 6, 2000 Maribor.